

SUHAI PÁL

Mikszáth Kálmán versei (4. rész)

II. Hosszabb elbeszélő művek (folytatás) Herceg Eszterházy Miklós további kalandjai

3. A *Herceg Eszterházy Miklós további kalandjai* a sorozat 1883-ban megjelent 18. kötete. Az ígért folytatás. Hogy itt miért nem egymás után jön a két *Eszterházy*, ennek egyszerű az oka: a téma hasonlósága, a főszereplők azonossága ellenére is inkább tekintem két műnek őket, mint egynek. (Persze jöhetnének egymás után is, ebben az esetben *A komáromi fiú*, egy halványabb mű zárná a gyűjteményt.) Azt azért mégse. Kinek lenne ez jó? A sorozatról álljanak még itt Rubinyi Mózesnek a *Mikszáth Kálmán munkái* 33. kötetéből származó sorai: „E füzetek egyszerű és izléses népiessége, józan humora nem méltatlan Mikszáth nagy műveihhez s népies epikai költészetünk legújabb termékeinek sorában e szerény keretek között megjelent művek is méltánylást érdemelnek.” Hogy az alábbi történet a „nagy művekhez” mérhető-e, erre a bevezetőben már utaltam. De hogy „méltánylást igényel”, ezt magamnak is hangsúlyoznom kell. Elvégre Mikszáth Kálmán munkásságával a magyar irodalom klasszikusainak sorába írta be a nevét – már csak a *kultusz* is megköveteli, hogy minden sorára tisztelettel tekintsünk. S főleg, hogy ezeket meg is őrizzük. (Ahogy a versek esetében erre – egy aranyosó igyekezetével – magam máris kísérletet tettem.)

Herceg Eszterházy Miklós további kalandjai

Első fejezet

Eszterházy herceg hazatérése Angliából, s miképpen esik szökváltása Ferenc királlyal.

Ezt a históriát akkor hagytam félbe,
Midőn Eszterházy fogadást nyert végre,
Mikor már készültek nagy lakodalomra
S varrták Editnek a nászholmit halomra;
Akkor jött otthonról üzenet szomorú,
Hogy az ország fölött sötét felhő borul.
Betört a francia s kegyetlenül dúlja,

Már Pozsonynál dörög öldöklő ágyúja.
Amint meghallotta Miklós ennek híret,
Mindjárt szólította Jancsit, az ő hívét:
„Szaporán eredj ki! Jancsi nyergelj nyomba!”
És elindulának rögtön Magyarhonba.

Gyönyörű Edittől még el sem búcsúztak,
Minden dolgaikon röviden átcsúztak,
Mert a haza elsőbb, mint egyéb akámi,
Nem volt szabad tehát egy percet se várni.

Sebes trappban menve, Bécsbe érkezének,
Bizony rossz dolgokról zengett itt az ének:
A nagy Napóleon, ülven a nyakukon,
Nagy istencsapása volt a sógorokon.
Még maga a császár is meg volt ijedve,
Az uralkodástól is elment a kedve,
Mert nem ért a trónja egy jó pitykegombot,
Hisz az ellenség már Magyarhonba rontott.
Napóleon uram elveszi, amit kap:
Egy országot eszik ebédre mindennap.

„Szegény Magyarország gyönyörű vidéke
Istenem, istenem, de nagy kár lesz érte;
Füvét a francia lovak megtapossák,
Dicsőségét harci kudarok elmossák.”

Amint meghallotta Miklós e bús panaszt,
Felemelte öklét: „Hej, nem addig van az,
Egy csöppet se búsulj, fölséges királyom,
Ne folyjon a könnyü végig az orcádon.
Ösmerem én kedves magyar nemzetemet,
Soha nem hagyja el, kit egyszer megszeret,
S ha nem szeretne is, de ha fűzi kapocs,
Bajban kapcsot nem tör, törvényt meg nem tapos.”

Felvidult az arca kissé a királynak,
S a nyájas szavai, ím, ezek valának:
„Jó hercegem Miklós, az isten megáldjon,
Szavad, mint az ányék, oldalamnál járjon.
Én is tudom minők a magyar fegyverek;
S bár Napóleon sem közönséges gyerek,
A magyarok kardját még tőle sem féltem –
Csakhogy kihúzzák-e ellene, énértem?
Ha te most ott lennél, mind másképpen volna,
Tudnám, a királynak van egy szószólója.”

Beleszólt ebbe egy fő-fő generális:
 „Nehezen jut oda most még a madár is,
 Tele van a határ francia hadakkal,
 Azokon át nem tör csellel, sem attackkal.
 A ki benn van, benn van, az ott be van zárva,
 Vagy megadja magát, vagy megküzd halálra;
 Aki pedig künn van, az meg ki van zárva,
 Ölbe tett kezekkel nézhet hazájára.
 „Ejh, gyerekség! – szólott közbe Miklós hévvel –
 Törődöm is én a frank császár népével,
 Keresztülmegyek én a poklon is végre,
 Otthon leszek uram, holnapután délre.
 Ha milliom ördög tartja is megszállva,
 Mégis bejutok én haza, Galantára!

S hogy így tanakodnak egy márvány szobában,
 Egyszerre zaj támad király udvarában.
 Mi van ott, mi történt? Hamar az ablakhoz!
 Idegesen várták, minden perc hogy mit hoz,
 Mert sokadmagával jár a baj és a bú,
 Nem úgy, mint keselyű, de úgy, mint varjú.

Az ajtókilincset minduntalan nyitják,
 Ferencet szomorú hírekkel búsítják,
 Ha jön már valaki, szinte belesápad,
 Mert tudja, nem hall mást, mint vesztett csatákat.

Második fejezet

A királyfi hogyan magyarázza meg apjának a dolgoknak az ő sorját.

Ma baj van, mi történt? Megyen az ablakhoz:
 Hát a kis királyfi, ni, mit csinál, mit hoz?
 Egész összecsóndül az udvari népség,
 S fejüket csóválják, hogy ez már szömyűség.
 A fiatal herceg, kinek neve Nándor,
 Három lovat hajt be maga a vásárból.
 Főherceg létére, jaj hogy nem restelli?
 Vajon mire lesznek? Nevettek: hehehe!
 Az egyik merő vak, a másik meg gebe.
 No de a harmadik, az aztán a kövér,
 Egy hízott ökörrel testvérek közt fölér.

A nagy testességtől alig bírja lábát,
 A lövész mesterek kacagva csodálják,
 Faggatják is nyomban az ifjú herceget:

„Ej főséges uram, hol szedte ezeket?”
Feleli a herceg: „A vásárba vettem!”
S simogatja őket megelégedetten:
„Hát ugye jól vannak összeválogatva?”
Megnyílik az ablak, korholja az apja:
„Fiam, édes fiam, ne is hímezz-hámozz,
Nem illik ilyen tett leendő királyhoz;
Hisz elég lovunk van minden istállóban;
Mí kedved telhetik ilyen hitvány lóban?
Megveszed és magad hajtod Bécsen végig,
Szegény jó apádat mért sérted a vérig?
Csúfságot hozván a királyi fejére,
Kevesled még? Elég más csúfság nem ér-e?”
Elpirult a herceg s kalapját levette:
„Főséges jó atyám! – ekképpen kezdette:
Nem csináltam tréfát, sem ostobaságot,
Neked mutatok be egy nagy igazságot.
Tövises szavakba önteni nem mertem,
Pedig már régóta terheli a lelkem,
Jól érzem én a bajt, a mely minket ére,
S éppen azért szállok le a gyökerére,
Megmutatni neked egyszerű példába’,
Mí az eredete, mi az orvossága.”
„Hadd hallom – mondá a király kíváncsian,
Ha okosat beszélsz, szót fogadok, fiam.
Felbátorodott oszt a főherceg, mire
Az alábbi szavak jöttek a nyelvire:
„Felséges királyom, itt ez a három ló,
De ne vedd rossz néven – mindenben hasonló
Szép Magyarországunk mai helyzetéhez,
Hol az egyik dúskál, míg a másik éhez.
Íme, ez a szegény elcsigázott pára:
Ebben a nép talál a hasonmására;
Amott a kövér ló – terhedre ne essék,
Ha kimondom nyíltan, hogy ez a *nemesség*:
Lusta, tehetetlen, semmire sem való,
A nemesség, mondom, ez a második ló.
Összevonja erre király a homlokát,
És a főhercegre ingerülten kiált
(Figyel is az egész udvar most már oda):
„Jól vigyázz! ... Hát ez a vak ló meg micsoda?”

Gyulladozik Nándor hercegnek orcája,
S amit szíve érez, elmondja a szája:
„Hogyha megbüntetsz is uram és királyom,
Ha fejem veszed is, most egyszer nem bánom;
A vak ló, fölséges atyám, *téged* jelent!”
Elszörnyed e szóra az udvari népség,
Jaj, mi lesz mind ebből? Szörnyű egy merészség!
Hanem ő felsége – csodáknak csodája –
Nem hogy haragudnék – mosolyog fiára:
„Urak! Hallottátok leendő királytok?
Benne visszatérő Mátyás királyt látok.
Büszke vagyok, hogy volt annyi bátorsága,
S saját hibámat is a szemembe vágta.
Fiam, édes fiam! Gyere kebelemre:
Igazad van, hályog borult volt szememre.
Ugy van, jól megmondtad, elmémet megnyitva,
Csakugyan abban van minden bajnak titka:
Ha a nép nem lenne elcsigázott, gyenge,
Az állam szekerén nagyobbat emelne.
S ha nem volna olyan kövér a nemesség,
A teher neki is be könnyebben esnék.
Erős lenne akkor, látom, mind a kettő,
Mint ahogy erőtlen lusta most és meddő.”

Urak miniszterek fejüket csóválták:
„Ninini, a király!” ... Ezt ugyan nem várták!
Arca mindnyájának nyomban felhőssé lett,
De a Miklós szeme nagy örömben fénylett,
S mikor most feléje fordult ő felsége,
Hogy van-e az útra való elesége:
„Mindenem bőven van” – Miklós ezt felelte,
S volt is mindene, mert tele volt a lelke.

„Akkor hát – így szólott a koronásfejű –
Jer utánam, herceg!” Ő maga ment elül.
„A belső szobában megvetem, meghányom
Mít üzenjek tőled, hogy jó vért csináljon.
Magyarok hűségét többé hogy ne féltsem,
S ne szédítse őket semmi kísértés sem.”

Mire azt feleli Galanta hercege:
„Fölség! Sok beszédnek sok a fölöslege.
Nem kell nekem semmi cirkalmazott beszéd,
Hódítsuk a népnek szívét, nemcsak esztét.
Mihelyt hazaérek, ha elmondom ottan

A három lóru az, amit, ím', hallottam,
 Elég üzenet az! Ha majd elbeszélem,
 Egész Magyarország tapsol örömeben,
 S nem hogy átpártolna francia császárhoz,
 Fölségedért vagyont, vért, mindent feláldoz.”
 A jó első Ferenc elérzékenyedett:
 „No hát, csak menj! Isten áldjon meg tégedet,
 Csövestől hulljon rád mennyei áldása!
 Íme, e kézadás király kézadása.
 Ha meghalsz az úton a szolgálatomban,
 Mély gyászba járatom ahány cselédem van.
 Királyi pompával lesz a temetésed,
 A római pápa tartson misét érted.
 Ha pedig, mint hiszem, hazatérsz épségben,
 S megtartod a magyart irántam hűségben,
 Úgy, hogy az ellenség baj nélkül elvonul,
 Akkor azt ígérem neked jutalomul,
 Hogy amit csak kívánsz háromféle dolgot,
 Megadom, esküszöm. Úgy legyen én boldog!

Harmadik fejezet

Miképp indulnak Miklós és inasa a francia táborba.

Alig várta Miklós, míg szállására ért,
 Oda se mádért ment, mint csak a Jancsiért:
 „No János készülődj – mondá – nagy utunk van!
 Nehéz dolgok sora áll a mi utunkban.
 Ha török, ha szakad, meg kell neki lenni,
 Francia táboron keresztül kell menni;
 Visszük a királynak nyájas üzenését,
 Lankadó hűségnek a megnövesztését.”
 „Induljunk hát uram!” – ezt feleli János,
 „Csakhogy úgy, mint vagyunk, nem lesz célirányos.
 Vessük le itt legott vitézi ruhánkat,
 Hagyjuk el magunktól kedves paripánkat.
 Ha hallgatod, uram, tudok én egy módot
 (Úgy hallgatta Miklós, akárcsak szent Jóbot),
 Fogadjunk szekeret, vegyünk fel álruhát,
 Vándorkereskedők gyanánt utazzunk át,
 Te, kegyelmes uram öltözz menyecskének,
 S hű szolgálja leszel szolgálódnak, a férjnek.”
 „Teríngettel!” – monda a herceg – „nem bánom.
 De a bajuszomat, azt mégis sajnálom.

Inkább vágatnék le otthon kilenc erdőt.”
 De biztatja János: „Ha levágják, megnő.”
 Nőruhát vett Miklós, megegyeztek ebben,
 Igazi menyecske se nézhet ki szebben.
 Illik rá a szoknya, meg a kacabajka
 Ha kicsucsorítja, csókolós az ajka;
 Az ördög se tudná, hogy ez csalás legyen...
 Amint a hold szarva elbújt egy fellemben,
 Megindultak Bécsből egy rozszant szekéren
 Jámbor kereskedő és neje képében.
 Az árucikkeik, galandok, gyolcs vásznak,
 Azokkal, biz Isten, jó vásárt csinálnak,
 Katonák sebére száz annyi elkelne
 Nagyon furfangosan volt az kieszelve.
 Pozsonynál feküdt a francia tábor,
 Azon ugyan földi lélek át nem lábol,
 Köröskörül messze tábortüzek égnek
 Katonák azoknál az éjbe kémlélnek,
 Észreveszik ott a repülő madarat,
 Még az egeret is, ha arra áthalad.
 Átszökni itt? Arra gondolni sem lehet.
 Lesz, ami lesz! Nem kell törődni afelett.
 Mentek, mendegéltek a nagy sötétségben,
 Mert bamálló felhő kóválygott az égen,
 Csak azt vehették ki; elől egy hintó jár,
 S hintó előtt fénylik hat szentjánosbogár.
 A jánosbogarak okos embernek jel,
 Előkelő utast jelentenek éjjel.
 Hat szentjánosbogár hat csatlós lámpása,
 Hogy kocsis az utat könnyebben meglássa.
 A hat fény előttük bolygott meg elveszett,
 Hol közelnek látszott, hol pediglen messzebb,
 Amint a völgybe szállt, vagy a hegyre hágott –
 Miklós folytonosan a fényre vigyázott.
 S mintha átgúrta vón’ az a női szoknya,
 Asszony-kíváncsiság őt is előfogta:
 Vajon ki utazhat ilyen úri szerrel?
 Magától megyen-e, vagy pedig kényszerrel?
 Mihelyest elértek útközben egy csárdát,
 Kikérdezte Miklós azonnal a csárdást:
 „Nem látott-e erre imént egy szekeret?”
 „De biz itt itatott” – vala a felelet –,
 Még utol is érik öcsémasszonyomék,

Mert nemigen járhat valami messze még.”
Mosolygott Miklós az „öcsémasszony” szóra,
Hallván, hogy ez az ő titulusa volna.
S tovább is faggatja az álmos korcsmárost
(Aki kezd is lenni immáron nem álmos),
S míg egy-egy kérdésre incselgő választ ad,
Pajzánul csipkedi a Miklósunk állát.
„Hogy ki ült a hintón? Jaj galambom, lelkem,
Két látó szememmel majd hogy el nem nyeltem:
Egy fiatal nő volt! Azt kérdik, hogy szép-e?
Meghiszem! Beillik a tündémesébe.
Búsan ült az üveghintóban egyedül,
Svalizsér poroszkál oldalt, hátul, elül.
Nem tudom, hol fogták s mit akarnak vele?
De áll, hogy nagyúrnak leánya, vagy neje,
Mert akit megszólít, tisztelettel felel,
Fogoly bár, szolgálják fővegetlen fejjel.
Miklós bús nyilallást érzett a szívéen át,
Így, látatlanban is megsajnálta a lányt.
Felemelte öklét – tán nem is akarva,
Megmozdul ilyenkor magyar férfi karja,
Ha fehércselédet bántanak, elnyomnak
Szúróbb tövise van, mint más bántalomnak.
„Hej, ha lovam lenne, hogyha többen volnánk,
Majd ki is porolnám én rajtok a dolmányt!”
Így motyog magában, míg aztán kienged,
Majd Jancsira nézvéen, mond: „No, alszik kelmed?”
Mert Jancsit ugyancsak a buzgóság nyomja
Feje lehanyatlott mézédés álmra:
... Az egész Galanta eleven előtte
S ami fő, Galantán szeretője képe.
Amint ráncigálni kezdte Miklós Jánost
„Ne is költögesse – szólott a korcsmáros –
Mínd ily szuszimuszik, galambom, a férjek,
Hadd aludjék veszteg, szegény jámbor lélek;
Jobb is, ha már innen tapodtat se mennek,
Nyugosznak egy kicsit s lovak is pihennek.”
Kísérte szavait hamis kacsintása,
Miklósé azonképp vissza a csárdásra,
S mondta a kocsisnak: „Fogj ki, itt megállunk
Holnap napkeltekor megint útra szállunk.”
Nem volt megrontója a pajkos tréfának,

Azért hát ott a kis kocsmában meghálnak.
 Csárdás uram bezzeg sürgött-forgott nagyon,
 Ami jó volt otthon, ott van az asztalon:
 Kalács, sonka, bor és tepertős pogácsa,
 Hogy a szép menyecskét mindennel ellássa.

Negyedik fejezet

Hogyan álltak a dolgok a francia táborban?

Most pedig hagyjuk ott a gyolcsos menyecskét,
 Jancsit s a festett sót nyalogató kecskét;
 Míg ők megpihennek, dévajul tréfálnak,
 Mondjuk el ezalatt, hogy miképpen állnak
 A dolgok odaát, a francia táborban.
 Biz ott sem fürödnek tejben, vajban, borban,
 Mert biz a háború így se, úgy se tréfa,
 Belefájul abba mindenki lágyéka.
 A francia tábor csüggedt is, meg fáradt,
 Pedig alig vett be még néhány rossz várat,
 Hódítási szomját ez még el nem oltja,
 S valamint a napnak is megvan a feltja,
 Napóleon mögött is ott áll egy árnyék,
 Mintha azt sugdosná: „Bizony nem jól jársz még!”
 S ha rámosolyog is a szerencse arca,
 Ha diadalmas is sorban minden harca:
 Igazi örömet egy percre sem érez,
 Azt hiszi, hiányzik a dicsőségéhez
 Még egy rezedaszál: magyarok országa –
 Ezt bírhasa, az a gyötrő kívánsága.
 Ki is adta menten pecsétetes levélben:
 „Ide hallgassatok, Magyarország népe,
 Főurak, nemesek, egyszerű jobbágyok,
 Sohse volt nálamnál szeretőbb apátok.
 Ha ti idetértek, a zászlómhöz álltok,
 A menny csillagait aggatom reátok,
 Ősi alkotmánytok esküvel megtartom,
 Országotok nagyra szélesíti kardom.”
 De a mézes beszéd ugyan hiába volt,
 Senki sem érté el a csalogató szót.
 Ott feküdt a frankhad közel Győr városhoz,
 Várva, hogy a fátum önmagától mit hoz.
 Se vissza nem mentek, se tovább nem mentek,
 Attól függ az, hogy a magyar regimentek

Mi tévők lesznek majd? Jönnek harci dobbal,
 Fölemelt karddal-e, vagy baráti jobbal?
 Lamotténak hitták a fővezérüket,
 Magas erős ember, egy fülére süket
 (Valami bolondos ágyútól lett olyan,
 Amelyik elszólta magát túlkomolyan),
 Különben még elég nyalka és nem öreg,
 Legnagyobb vitéznek tiszteli a sereg.
 Hát Lamotte uram bizony unta magát
 Mert roppant szerette a puskapor szagát,
 És a verekedés volt a mulatsága,
 Tehát igazán hogy nagy nehezen várta,
 Míg a magyar nemzet önmagát elszánja
 Az elpártolásra, avagy a csatára.
 Hanem a magyarság nem nagyon habozott,
 Legfeljebb néhanap azon tanakodott,
 Hogyha első Ferenc valamit üzenne,
 Egyszerre kétszer több regementje lenne,
 Mert míg Napóleon sorolja, ki mit kap,
 Addig első Ferencz azt se mondja „bikkmack”.
 Pedig illenék ám egy kis cirógatás,
 Sőt tán el is kelne – mi túrés-tagadás.

Ötödik fejezet

A svalizsér hadnagy találkozik a szép leánnyal.

Amint itt ekképpen fordulnak a sorok,
 Akkor történt egy nap következő dolog:
 Svalizsér csapatok cirkálni kimentek
 S minthogy nem valának holmi jámbor szentek,
 Megakadt a szemük egy gyönyörű lányon,
 Aki egy hintón jött pozsonyi határon.
 Odalovagolnak, szépségén ámulnak:
 Leánya lehet ez valami nagyúrnak,
 Szőke selyem haja vállát betakarja,
 Tejszínű az arca, hófehér a karja,
 Búzavirág szeme férfiak romlása,
 Talán a világon sincsen ennek mása.

A lovak elé vág a svalizsér hadnagy:
 „Hej, állj meg te kocsis, akárki fia vagy,
 Te pedig szépséges tündér leány, beszélj,
 Ki vagy s mire hordoz itt minálunk a szél,

Asszony-e, leány-e vagy égi jelenség,
 Nekünk jó barátunk, vagy pedig ellenség?
 Felel erre a nő, s könnybe lábad szeme,
 A hangja lágy csengő, édes, mint a zene:
 „Se asszony nem vagyok, sem leány nem vagyok,
 Rózsa volnék, kit már kézben tart a gazda,
 De aki még azért a tövén van hagyva.
 Születtem a ködös, hideg Angliában,
 Márború hercegnek vagyok a leánya,
 Eszterházy herceg nyert meg fogadáson,
 Ő az én jövőm férjem, hitestársam.
 Francia sereg a hazáját megszállta,
 Legott elutazott, kardját felajánlta.
 Nekem otthon gyászos pártában ezalatt
 Könnyektől lett az ott minden áldott falat.
 Nem állhattam többé, hosszú útra keltem,
 Ott az én helyem is, hol ő van, a lelkem,
 Utazom kincsem, míg meg nem találom,
 Velem ül a gond és messze úzi álmom.”

Ráncokba verődött a hadnagy homloka:
 „Kisasszony – így szólott – én nem vagyok oka,
 Hogyha csak tőlem függ, én szabadon hagyom,
 De nem függ, azért hát magácska most rabom.”
 Felsikoltott erre a megjedt Edit:
 „Oh, istenem, miért?” – ajka ezt rebegi.
 „Miért? – mond a hadnagy – azért, mert tudjuk már,
 Hogy Eszterházyja milyen járatban jár:
 Ferenc császár titkos leveleit hozza,
 Ha kezünkbe kerül, tudom, megátkozta!”
 És a csapatának intett most a hadnagy,
 Mire a vitézek hozzája szaladnak:
 „Vegyétek a hintót közre, kettős sorba’,
 Te pedig, kocsis, hajts, menjünk a táborba!”
 Gondolta magában; ma ez elég zsákmány,
 Elég jó nyílás ez a szerencse zsákján;
 Egy az, Eszterházy hozzátartozója,
 Más az, hogy gyönyörű, mint a fehér rózsza.
 Lamotte mulathat vele, úgy is ráért,
 Biz isten, nem adja kilenc bevett várért.

Hatodik fejezet.*Mi történik továbbra a szép Edittel?*

Úgy is volt, rendkívül megörült a vezér,
 Meg is dicsérte ám a hadnagyot ezért,
 S amint megértette, hogy Edit kicsoda:
 „No, ez az enyim lesz, ezt nem adom oda.”
 Hírből ösmerte már Márború herceget,
 A legkülönb család a családok felett
 (Mert a hiúságnak az ilyen is abrak),
 Pödré is bajuszát kacskaringósabbra,
 Roppant szerelemre gyulladék meg hamar,
 S Edit hercegnőnek ily szavakat hadar:
 „Szépséges kisasszony, gyémántos virágszál,
 Míntha a virágra mérges bogár rászáll,
 Galanta urával a te frigyed olyan,
 Ne vedd azt, angyalkám, valami komolyan –
 Nem méltó ő hozzád; tékozló, pazarló,
 Jóra nem alkalmas, mindenképpen gyarló.
 De már úgysem látod soha többé élve,
 Okvetlen idejut mieink kezébe.
 Vesd ki hát eszedből, bizony rá se gondolj...”
 Így beszélt Lamotte, a lelketlen, fondor,
 Sírásra fakasztva a szép kék szemeket,
 Szegény Edit szíve majdhogy meg nem repedt.
 „Sohasem felejtem, benne van szívemben,
 Elégek iránta való szerelmemben.
 Itt tarthattok rabnak örökön örökké,
 De nem leszek, tudom, soha másé többé!”
 Lamotte azonban csak nevetett erre,
 Még a kis galamb nem lesz szelíd egyszerre.
 Majd megpuhul lassan, észre tér szegényke,
 Új fészket rak, ha rossz már a régi fészke!
 S elrendelé nyomban, hallja egész tábor,
 Hogy a kisasszonynak emeljenek sátort,
 Újdonatúj sátrat, kényelmeset, tágat,
 Vigyenek be neki csipkés bársony ágyat,
 Aranyos korsóban tiszta forrásvizet
 (S be is vittek mindent, mi rangjához illett).
 Huszonnégy katona éj-nappal strázsálja,
 Meg ne görbüljön ott, de egy hajaszála,
 Ha rab is, legyen a kalitkája arany,

Hiányt ne szenvedjen. De bizony hasztalan.
Volt bár bőven mindaz, királynál se jobban,
Malac a bográcsban, meggy a garabolyban,
Sült csirke a nyárson, szakács és őrtálló –
Valami hiányzott: egy *asszony-szolgáló*,
Ki a hercegnővel éjjel együtt háljon,
Aki társalogjon vele és szolgáljon,
Bizalmasa legyen s mégis megbecsülje,
Selyem szőke haját bontsa, meg fésülje,
Nappal az unalmát meséivel úzze
Reggel a derekát vállfűzőbe fűzze.
Minden volt, mint mondom, csupán nőcseléd nem,
Ennek van rendesen a tábor szűkében;
Meg is parancsolta Lamotte iziben,
Hogyha nincs, holnapra okvetlenül legyen,
Mert az itt kurtán megy. Veszik, ahol kapják.
Be nem várják cselédszerző Mindszent-napját.

Hát bezzeg volt öröm, amint épp kapóra
Kocogott aztán be reggel virradóra
Jancsi, vagy mit mondok, itt most a gyolcs-áros.
Egyszerre ezren is körülveszik Jánost,
Azaz hogy nem is őt, de a feleségét,
Főköttője alól ki hamisan néz szét,
S míg férje kiáltja: „*Itt az olcsó János,*
Egy hatosért adom, ami tízkerajcáros”,
Addig is csókot hány köztük jobbra-balra.
Kackiás nézése vérpirosra marja
A katonák arcát, mert a francia vér
Tüzesebb százszorta, forr a szép asszonyért;
Kurjongatnak, majd a bőrükből kibújnak,
Nem is jut szívükben helye a gyanúnak.
Nosza, vásárolják, gyorsan Jancsi vásznát,
Dicsérik őt magát, lovát, kanavaszát.
„Hogy ide jött közénk, ejnye, de jól tette,
De csinos egy asszony lelkem teremtette!
Kár volna az, komám, utazni magának,
Itt fogjuk egy tündér kisasszony frajjának!”

Jancsi sápadva mond: „Való, ami való,
Szívesen odadnám, de nem arra való,
Mert bár okos, dolgos, termetre is erős,
Egy nagy hibája van, hogy nyavalyatörős.”
Hanem a menyecske esze gyorsabban járt,

Kérdezgetni kezdett a szolgálat iránt:
 „Miféle tündérlány? Kinek mije, kije?”
 A' biz Eszterházy jövendőbelije!

Majd szétlökte ökle a kocsi-oldalát
 Férfiszív dobbant meg a kék pruszlik alatt.
 Leugrott hirtelen... Hát mégis jól hitte,
 A tegnapi hintó az ő kincsét vitte!
 Hahotázni kezdett, majd rögtön így szólott,
 Bosszúsan oldalba döfve a szatócsot:
 „Ejh, elment az esze kendnek, drága férjem,
 Hogy annyi nép előtt így lebecsméreljen.
 Nincs én bennem hiba, annyi mint a mákszem,
 A féltékenysége mondatja azt, más nem!
 Kiszolgálom biz én a hercegnőt, mért ne?”
 Különben sem sokat adtak itt a férjre,
 Aki tette magát, mintha haragudnék,
 Bár örült titokban, de ellenkezett még.

Hetedik fejezet

A két szerelmes összekerül.

Persze nem ért semmit az ellenkezése,
 Kísérte katonák gúnyos nevetése:
 „No, te szuszimuszi, te mihaszna trüty-troty!
 Ne siránkozz rajta, hogy a portéka fogy,
 Hidd meg, most adtál túl a legrosszabb vásznon,
 Amit az ördög szó pokoli szátvákon.
 S azzal a szépasszonyt, kinek neve Netti,
 Lamotte uramhoz két hadnagy vezet.
 A vezér megnézi, futva, mert még álmos.
 Mondja: „Fogjon mindjárt a szolgálatához!”
 Siet is az oda, dobogó kebelével,
 Csordultig van szíve vágyó szerelemmel;
 Jáj, jaj, füle van itt, hova néz, mindennek,
 Szuronyok mozognak, sisakok fénylenek,
 Csak el ne árulja egy kiröppenő szó,
 Jáj, csak Edit lenne óvatos, vigyázó;
 Mert elég egy mondat, elég egy tekintet,
 Szerelem nagy könnyen halált odainthet.
 ...Pedig nem jó volna, ha már elpatkolna,
 Mert sok még őneki idefent a dolga.
 Egy hadnagy vezette Edit sátorába.

A sátomál megállt s belefűjt sípjába,
 Mintegy híradásul, mintha kopogtatna,
 Hogy aztán benyisson egy nyájas „szabadra”.
 Mert belépni nem mert, hátha Edit álmos,
 Tisztelettel járult szűzi hajlékához;
 Lehet, levetkőzve hever a dívánon,
 Vagy éppen ringatja puhakezű álmom.
 De Edit nem aludt, halványan kilépett;
 Álmatlanul tölté el az egész éjét:
 „Mit kívánnak tőlem?” – kérdé parancsolón,
 Mintha nem is fogoly, de parancsoló vón’.

A tiszt alázattal hajolt egész porig,
 S szájából ilyforma előadás folyik:
 „Bocsánat, kegyelmes herceg-kisasszonyom!
 Ha háborgatnám tán... ezt az asszonyt hozom
 Felsőbb rendeletből, ez a szobalánya,
 Bár itt minden ember ügyis a szolgálja.”

Szóra sem méltatta Edit e beszédet,
 Pedig vegyített az bele bőven mézet;
 Kezével intett a hadnagynak: „elmehet!”
 S csak most vetett az új szolgálóra szemet.
 Oly ismerős s mégis furcsa, visszatetsző,
 Nézése se női, hanem éles, metsző;
 A ruha bár női, állása, gyűrése
 Oly különös, az már nem asszonyos mégse –
 Legott felismerte ezt gyanakvó nőszem...
 Netti szólni akart – de ott járt az őrszem,
 Csak mikor vártatvást a sátorba léptek,
 Netti főköötőjét egyszerre letépte:
 „Aranyos Editem, meg ne ijedj, drága,
 Én vagyok itt, Miklós, ebbe a ruhába!”

Oh, csakugyan Miklós, a hangja, nézése,
 Össze is fonódtak néma ölelésbe.
 „Hogy jöttél galambom? Hogy tudtad ittlétem?”
 „Sehogy. Jó csillagunk hozott össze szépen.”
 Száz meg ezer kérdés s csók minden kérdéshez,
 Mindenik semmiség, de mégis oly édes.
 Rózsaszínű bent a sátor minden része,
 Azzá teszi szemek mámoros nézése,
 A találkozásnak első, édes láza...
 Míg ott künn egyhangún lépeget a strázsa.

Nyolcadik fejezet.

Napóleon császár rendelete, vagy miképpen csinál a gonoszság fölösleges kelepçét?

Így jött össze Miklós a menyasszonyával,
Nem is cserélt volna most egy kiskirályal.
Pompás rabság volt ez! Olyan, mintha méhe
Be lenne zárva a virágnak kelyhébe.
Hanem ez titok volt, nem tudta egy lélek,
Kivévé a Jancsi, kit ha megsütnének,
Még akkor sem szólná el valahogy magát,
Mert (miképp gúnyolva mondják az emberek)
Örökké a sátor kőmyékén ténfereg,
Ami mulatságnak biz egy kicsit meddő,
De hát mit csináljon szegény kereskedő?

Így folytak a napok, egy a másik után,
De hadd beszéljem el, mi történt azután.
Lamotte Editbe egyre szerelmesebb,
Szívén mind nagyobbra harapózik a seb,
Minden délutánját tölti Edit mellett,
Szerelmes szavakkal ígér földet-mennyet;
Ostromolja néha szelíd könyörgéssel,
Fenyegeti máskor és sokat merészel.
...Képzeltetni Miklóst ilyenkor szoknyában,
Hogy csikorgatja a fogát haragjában;
Nem egyszer kitörne a szörnyű düh benne,
De váltig lohasztja Edit kérő szeme.

Ebben a dologban egy csak a szerencse,
Hogy már Lamotténak kozmás lett a lencse,
Mert rég házas ember – s hogy annak ne lássék,
Az *idegenben* jár, mert hát jobb a másé.
...Isten, csak akadna valami jó lélek,
Aki megüzenné haza a nejének!

Nagy szerencse, mondom, hogy ő már nem nőtlen,
Nőül venné másképp Editet, nem kétlem,
Ha akamá, ha nem – erő törvény lévén,
Hanem így nem győzhet, csak szerelem révén.
Szitja hát Editben a szerelmi lángot,
Ígér neki fényt így, úgy örök fogságot.
Jobb biz, ha valami okosabbat űzne,
Mínthogy élesztésül jeget rak a tűzre.
Míg Lamotte urat majd a hideg lelte,
Edit napról-napra jobban meggyűlölte.

Miklós se örült úgy később helyzetének,
A sok édesség közt mert sok már a méreg;
Editjének sorsát bár aggódva féli,
De a kötelesség nagyban ösztökéli.
Császár üzenete nem megy el magától,
Hogy vehetne búcsút a kapufélfától?
Azon törí fejét. Hej, ha már künn volna,
Edit sorsának is lenne fordulója,
Mert végre is addig még mindig nem övé,
Míg nem vezetheti szegényt oltár elé:
Míg oltámál nem lesz, addig csak oltárkép.
Felsóhajt szomorún: „Hej, mikor lesz az még!”

Történt ezen közben, igaz-e, nem tudom,
Ha nekem hazudták, hát én is hazudom.
Napóleon császár, talán hallván eztet,
Lamottéhoz egy gyors stafétát menesztett:
„Lamotte vezérem, ezennel rendelem
(Halálfia ki vét e rendelet ellen),
Hogy ahány foglyot lel a rendelethez,
Vagy olyat, ki *önként nem odatartozó*,
Azonnal eresztess mindet szabadlábra:
Ki-ki odamenjen, hova viszi vágya;
Kivételt azonban mégis teszek egyre:
Eszterházy herceg ne számítson kegyre.
Ha ő volna fogva, löved rögtön főbe,
Jobb szeretem én őt a fekete földbe.”

Megijedt Lamotte, elsötétült arca,
Rettentőn bántotta a császár parancsa;
Mint Edittől, inkább életétől válik,
Egész lázban volt már, nem hagyja halálig.
Hívhatja is gyorsan a belső tanácsot:
„Kedves jó barátim, adjatok tanácsot,
Mít tegyek, mit tegyek, hogy másszam ki ebből?
E parancsal szemben minden tervem eldől.”

Tanács egy álló nap koptatja az eszt,
Folyik a szájukból sok mihaszna beszéd,
Míg végre kisüti köztük a legvénebb,
Hogy legokosabban úgy cselekednének,
Ha a szép Editet rögtön férjhez adnák,
Császár parancsának élet lefaragnák:
„Edit rab nem lenne, szabad mégse lenne
S mi vón’, mint hozzánk tartozónak neje.”

Aki kigondolta, bólingattak annak:
 Több esze van, mint a váci káptalannak!
 Csak Lamotte uram nem kiáltott „helyest”,
 Nagy feje ennél is jobb megoldást keres.
 Micsoda beszéd az? Kihez adjam férjhez,
 Hisz akkor meg épen az a baj, hogy férjes!
 Így töpreng magában, sötét kétség marja.
 Isten ments a férjtől! Nem, azt nem akarja
 Hanem... hohó... nini! Ötlik egy jó terve.
 Ezer kartács, meg van ez a játék nyerve;
 S nemcsak hogy kijátssza vele Napóleont,
 Hanem a táborban, amennyi a bolond,
 Cselszövő, besúgó – oly vigyázva játszhat:
 Elhiszik *valónak*, mi nem lesz csak *látzat*.

„Te markos, erős vagy, egész férfiformán,
 Pompásan illenek a katona-dolmány,
 Azért hát öltözz át szép tiszti ruhába!
 Ne ellenkezz Netti! ... No, ne légy hát kábal
 Nagy jutalmat adok s az egész csak tréfa;
 Győrbe papért megy be rögtön egy staféta.
 Hogy minek jön a pap? Elmondom mi végett;
 Te esküszöl a szép Editnek hűséget,
 S úgy lesztek itt aztán, mint férj és feleség,
 De a titoktartás terhe kötelesség!”

Miklós szíve nagyot dobbant örömében,
 Hiszen őneki is hogy csak ez kell éppen –
 De tette magát, habozik, nem érti,
 S kellenül áll rá: „Jó, leszek hát férfi,
 De jutalom gyanánt a pej lovat kérem,
 Kapja ajándékba az én jámbor férjem;
 Mindig bolondja volt a jól futó ménnek,
 Hadd legyen neki is öröme szegénynek!”
 Lamotte ráállt az ajándékadásra.
 Nevetett: „Miképpen üli meg ő, lássa.
 Mert mondhatom, húgom, átkozott mokány ló,
 Legyen övé, ámbár nem szatócsnak való.”

Jancsít felkeresték; ott kódorgott közel,
 Megkapta a lovat és a gondot ezzel,
 Mert addig töprengett, miért jutott hozzá,
 Hogy a sok fejtörés lassankint meghozá
 A helyes tanácsot: *mire* lesz jó a pej?
 „Uram esze jár itt, nem hogy más bolond fej!”

Azonban készültek nagy ünnepi nászra.
...Rossz nap környékbeli juhászra, kanászra,
Mert onnan szerzék be az asztalra valót
(Okos nép lévén a francia), ahol volt,
S ha nem ment a birka tanyájukra önként,
Bekísérték biz azt tábori fogolyként.
Mondani sem kell, a nászt Edit se bánta,
Úgyis alkalmatlan volt már az a párta!
Délre megjött a pap aranyos talárban,
Násznép is akadott – ez leghamarjában.
Egy lélek sem ismert Netti szolgálóra,
Úgy játszta a férfit, mintha az lett volna.
Úgy ám, megtörtént az – ha elhiszik, ha nem,
Megesküdtek. A pap rámondta, hogy „ámen”.
„Holtomig-holtodig” felhangzott az égre,
Pap, násznép azt hitte, komoly frigy megy végbe.
Csak Lamotte uram gondolta s nevette,
Hogy most még magát az Istent is rászedte;
Pedig most hagyta el az ő jó csillaga,
Nem csalódott itt más – csak éppen ő maga.

Kilencedik fejezet.

A menekülést beszél el a krónikairó, és hogy miképp bűnhődik a gonoszság!

„Gázsinak” hívták a katona-paripát,
Mellyel Netti asszony ügyesen lepipált
Egy olyan furfangos embert, mint Lamotte.
Jancsi alatt sem volt még ilyen ló sohse.
Gyönyörködött benne déltől egész estig,
Tartotta abrakkal s vakargatta testit;
Pihenje ki magát az aranyos állat,
Mert hátha lesz sorja, hogy villámmá válhat.
Mikor a világ a fátyolát felvette,
S ezer színű arca lett pusztán fekete,
Edit sátoránál éppen éjfél tájba’
Megcsattant a híres Gázsi patkós lába.
Sátor körül örök, amint ébredtek
„ – Mít keres itten kend? Mért nem marad veszteg
A tábor legvégén, ott a helye kendnek!” –
Jancsi egy aranyat ad minden embernek,
S ki aranyat tapint, nem ér rá morogni.
Megnyugodtak benne, mert tudták már hogy mi:
„Boldogtalan szatócs! Csoda megy itt végbe,

Szerelmes a bolond, a saját nejébe,
S ím, lopózik hozzá egy édes órára.
Hadd mulasson, nem árt vele, szegény pára!”

Amint elvetették ennek minden gondját,
Tündérek az őrk álmat tovább fonják.
...Háromszoros lénung, kapitányi mundér,
Álom útján ki-ki hamar céljához ér...

Ezalatt a sátor mozdul, s hogy szétválnék
Halkan kilép onnan két fekete árnyék,
A nagyobbik árnyék a kicsit fölkapja,
S a nyeregbe pattan, kicsi hajlik nagyra;
A paripa horkan, szárny lesz a két lába,
Barna köd előtte, barna köd utána.
Lovas vakon menne, de a ló vigyáz ám,
Jól keresztülugrik vagy négy alvó strázsán,
Nem is veszi észre, csakis az ötödik,
De ez oszt megriad, nagy zaj kerekedik;
Zsibong, kavarodik, talpon van a tábor,
Lóra ugrik vagy száz, a többi is háborg.
Lamotte a haját tépi, kiabálva:

„Szöktetik a két nőt! Fiaim utána!
Hamar én magam is... Egy megye egy lóért!
Egy az én Gázsinnál derekabb futóért!”
Lovat hamar hoznak; tüzes, könnyű pelyhet.
„Elég lesz a kantár, – hagyjátok a nyeret!
Csak gyorsan, hej gyorsan!” ... Ott ül már a hátán,
Széleseben viszi, mint lelkét a sátán.

A többi üldözők mind elfogyatkoznak,
Szóródván egyenkint, éppen mint a rossz szag;
Kit megbénít árok, kit megakaszt erdő,
Szederinda olyan kuszán, sűrűn megnőtt,
Hogy botlik benne ló, lovasa lefordul,
Hegyszakadék elnyel vagy kilencet orvul,
Tó kiadja magát országútnak éjjel,
Abba is sok bent vesz. Maradoznak széjjel.
Csak Lamotte bírja, ereszti a féket,
Jaj, utol is éri szegény Editéket.

„Állj meg, akárki vagy, ki Editet lopod!”
(A Gázsí már alig bírja a galoppot.)
Edit odasimul lovagja szívéhez;
Oda a lovuk már, három sebből vérez.

„Állj meg – hangzik újra – úgyszólván.”
 Miklós most megállott. Összemérkőzének.
 De előbb kis nevetést engedett a gyepre,
 Aztán felkiáltott: „No hát, most csülökre!”
 Lamotte elbámul, majdnem hanyatt esik,
 Hangjáról amikor felismeri Nettit:
 „Ejnye, cudar asszony, ne nézze az ember,
 Azt hittem, valami becsületes ember!
 Jössz te rögtön vissza... no de ilyet tenni!”
 S kezdte már a dolgot féltréfára venni,
 Amikor kirántván Miklós éles kardját,
 Következőképp szól, s ugyancsak hozzálát:
 „Nem vagyok én Netti, hát csak vívjunk, hékám!
 Minthogy Eszterházy Miklós én volnék ám.”

Lamotte e szóra, mint a vad, felbődul,
 Óriás szablyája kiszáll hüvelyéből –
 Egyszerre issza ki a méregpoharat.
 Szikrázik a két kard a csapások alatt.
 Kibukkan a hold is, mintha kíváncsi vón?
 Dübörög a két ló s vérzik irtóztatón,
 Csattog, peng a két kard; ütés az ütésre...
 Ingadozik Miklós. Most leesik. Mégse.
 ...Edít ott a gyepen imát rebeg érte...
 Nem talált a vágás, hova Lamott mérte.
 ...Egy ima, megint egy... Mind csorbít a kardon:
 Megint összetűznek, újra kifáradnak,
 Lovak és lovasok inai lankadnak.
 De mielőtt Miklós Gázsija lerogyana,
 No még egy utolsót, két marokra fogja
 Kardját s úgy sújt... ez az utolsó ereje...
 Nyisszan a nehéz vas s lehullt Lamott feje.

*

A fej messze gurult, de a vaskos teste
 Ott vonaglik még a lovon, nincs leesve.
 A nyakból fölfelé nagy vérsugár szökken,
 Miklósunknak nincsen nagy öröme ebben,
 S amint nézi, nézi, szinte megsajnálja;
 Nehogy temetetlen legyen itt hullája,
 Odaköti testét, vigye vissza a ló,
 Legyen temetése otthon úrhoz való

*

Tereli a lovat vissza a táborba,
 Várja is a sereg egész hadisorba',
 S mikor feltűnék a fekete ló távol,
 Nagy üdvrivalgásba tört ki a frank tábor
 „Íme jön a vezér! Ott az a porfelleg...
 Hatalmas alakja messze feketellett,
 De amint közel ér, minden ember rémül:
 Jön a vezér, hanem – szent Isten! – fej nélkül;
 Nosza, vesd el magad, aki merre látott,
 Futásában nem néz se bokrot, se árkot.

Tizedik fejezet

Galanta urának hazatérése, hogyan fogadják, mit beszél, és mit végez.

Miklós pedig beért reggel Galantára;
 Lobogó tűztek fel a kastély omára,
 Zászlóröpködéstől fürge lett a kömyék,
 Senki sem rágta most odahaza körmét;
 Főurak, nemesek Galantára gyűltek,
 Miklós érkeztenek nagyon megörültek.
 Hát még mikor aztán nejét bevezette:
 Pompásan néz ki a lelkem teremtette!
 Bársony ruhaderék csipkébe veszejtve,
 Panyókára vetett brokát-selyem mente.
 Hát még a főköttő... a magyar mamáé,
 Legott reá adta itthon a kulcsárné...
 Ahogy az az Edit ezekben kinézett,
 Nem lehet leírni, több az, mint ígézet.
 Vidám poharazás közt telt ma a nap itt;
 Miklós elbeszélte számos kalandjait.
 Csodálva hallgatják és a beszédjében
 Sokszor szakítja meg a kitörő „éljen”.
 „Kedves jó szomszédim, rokonok, barátok! –
 Monda Eszterházy – Csak hármat sajnálok
 Egész életemből, csak három dolog bánt,
 De ebből mindenik mélyen és egyaránt:
 Az egyik, hogy édesapám-uram nem él,
 A másik bajom sem sokkal kisebb ennél!
 Hú Jancsi cselédem a táborban maradt;
 Ki tudja, ővele, mi esik ezalatt?
 A harmadik teher az az én lelkemen,
 Takarékosabbnak kellett volna lennem:
 Míg itthon szegény az ország meg népe,

Arra sincsen pénze, hogy életét védje,
 Én ott künn tömérdek aranyat elszórtam,
 Nem teszem ezután. De bolond is voltam!”

Majd oszt hozzátette, ide-oda szólva,
 Amint tékozlása került megint szóba:
 „Mert akinek van is fölösleg vagyona,
 Haszontalanságra az se hányja soha;
 Ha több az elégnél, amit ez a föld ad,
 Csak övé az mégis, térítsük vissza hát.
 A fa is, amint a levelét hullatja,
 Ott rothad meg az a sok levél alatta,
 S ami a gallyain fölösleges vala,
 Attól lesz kövérebb gyökének talaja.”
 S míg így szólt ő mézet csurgató ajakkal,
 Hallgatták az urak megpuhított nyakkal.
 Hideg kőből szikrát csal csattogó patkó –
 Feltüzelte őket e néhány okos szó.
 Most lett oszt ideje előhozakodni,
 Jó lenne immár a háborúhoz fogni,
 Elmondta e kapcson király megbízását:
 „Jó ember az bizony, nem lelnétek mását,
 Eltesse az Isten, mert irántunk érez;
 Közel jártam nagyon atyai szívéhez,
 Urak gondolkozzunk! Nekünk lenne szegyen,
 Tőlünk függ, ha ül-e még a királyi széken.
 Ha őt védjük – védjük magunkat, mert mégis,
 Ha betörik a fej, fáj abba a kéz is.
 Azért hát ne hagyjuk a szegény öreget,
 Menjen ki-ki haza – s hozzon egy sereget!”
 Szót fogadott Miklós hercegnek mindenki:
 „Birodalmát szabja Nagy Lajos ollója,
 Fegyvereit ülje a Mátyás hollója!”
 Urak lelkesülten szétszéledtek ebbe’,
 Visszajöttek ugyan – hanem már nyeregbe’.

*

Alig hogy utánok a kaput becsukta,
 Jelenti a vámagy (s ijedez a kukta):
 „Kegyelmes hercegem, egy furcsa vendég jó,
 Valami istentől rúgott kereskedő.
 Ott künn fenyeget a felvonóhíd előtt,
 Megnyúz, azzal biztat. Beeresszem-e őt?
 „Ha beeressed-e?” Kiált fel örömmel

S fut elébe Miklós, fut hajadon fejfel.
 „Jancsi! a' biz Jancsi, szeretett barátom,
 Testestől, lelkestől, te vagy, amint látom;
 Gyere a szívemre, aztán a házamba:
 Ebben már benne vagy, gyere mostan abba!
 Minden úgy a tied, hogy enyim se másképp,
 Te meg, kukta, szaladj pecsenyéért, nyársért,
 Süssetek, főzzetek, legyen minden bőven,
 Egyszer esik ily nap ezer esztendőben.”

Bementek azután a festett szobába,
 Volt ott még maradék elég a kupákba.
 A hegy leve mellett jobban foly a beszéd:
 Hogyan szabadult ki... mint veszté el eszét
 A fejetlen testtől a babonás sereg,
 S felbomlott sorokban futásnak hogy' eredt...?
 „Menekülésemnek ez az egész sodra,
 Ők balra futottak, én pediglen jobbra.”

Felkurjantott Miklós: „Hej, ki hitte volna!
 No, ilyet nem látott még Baranya, Tolna,
 Nagy öröm ez Jancsi! szívem csak úgy dobban!
 De tudom, Bécsben a királyé jobban.
 Egy megnyert csata ez! No, Jancsi ez már sok!
 Ezt már el sem hiszik majd a krónikások!”

Tizenegyedik fejezet.

Mi történt ismerőseinkkel ezek után? Elmondatik életük további folyamatából az, ami még szükséges.

Eközben kész lett a hercegi uzsonna,
 Ezüst asztalon nagy aranytálak sora.
 „No, most már valamit falatoznánk János,
 Hanem hát találd el, mi még a hiányos?”
 Mosolygós lett erre a hercegnek arca,
 Kitárul az ajtó s belépett a Marcsa,
 Talpig hófehérben, piros csak a csizma,
 Tündöklük arcának minden egyes izma,
 Fején koszorú van s menyasszonyi fátyol.
 Özönlik a vendég s köztük ott tubákol
 A pap is, Galanta derék plébánosa.
 Mí lesz itt ma János? Találd már ki. Nosza!
 No bizony! nem nehéz a kitalálása,
 Lagzi lesz itt olyan, hogy sohse volt mása.

Elkezdődött hétfőn, szombaton lett vége,
 Csak leves volt itt vagy huszonháromféle;
 Hát még a sok minden, pecsenye meg rétes,
 Amikben az egész Galanta volt részes
 A bírótól kezdve az utolsó csőszig.
 Jó dolga lesz itt a felcsernek úgy őszig,
 Mert minden embernek megromlott a gyomra,
 Sok meg nem is megy már lakodalomra.

*

De hogy tökéletes legyen e történet,
 Senki rám ne fogja Eszterházy végett,
 Mintha elhallgatnám azt, amit még tudok,
 Vagy hogy – kikémém azt – valamit hazudok.
 Inkább elbeszélem egészen apróra,
 Amit még morzsánkint összeszedtem róla.
 Király őfelsége megköszönte szépen,
 S vette az ő dolgát nagy vitézséggéppen,
 Mikor az ellenség végképp elkotródott,
 Alig egy pár hétre talált reá módot,
 Megjutalmazni a Miklósunk hűségét,
 Hadi vitézségét, komoly bölcsességét.

Csaptak akkor Bécsben egy fényes áldomást,
 Mint a csirke, volt ott annyi nagyúr, mágnás,
 Miklós is köztük volt az asztalnál felül,
 Ő hozzá került a tál mindenek elül.
 Kínálta a király folyvást: „Öcsém egyék”,
 Királyné nyájasan mondá: „Nem lesz egyéb”.
 A lakoma után végre a király mond:
 „Uraim, leráztuk a nagy Napóleont,
 De akié ebből a legnagyobb érdem,
 Annak még tartozom valamivel, érzem;
 Megígértem neki, három dolgot kérhet,
 Nem üres levegő, királyi ígérget;
 Kedvelt hívünk Miklós! Szavam hozzád szállott!
 Add kegyes tudunkra három kívánságod!”

Miklós nagy szerényen felkelt a székéről,
 Hogy ő az, nem látszik az öltözékéről:
 Se arany, se gyémánt, se nem selyem-kelme,
 Mint egy kurta nemes, úgy néz ki őkelme.
 Egészen letett a csillogási kedvről,
 Csak a szeme fénylik, és a hangja csendül:
 „Az én kívánságom, Felség, igénytelen.

Első az: szeresd a magyar fajt szüntelen.
Más az, hogy őrizd meg nyelvét, durvaságát,
„Nehezebb eltörni a faragatlan fát”,
Harmadik kérésem már nem a hazáé,
Teszem azt egy derék, hűséges szolgálért,
Akit udvaromban Jancsinak neveznek,
Tegye meg királyi Felsőged nemesnek.”

Király beleütött a Miklós markába:
„Meglesz a szívednek minden kívánsága.”
S nyomban meg is tette Nagy Jancsit nemesnek,
Kinek maradéki „Győri-Nagyok” lesznek,
Udvari piktort is gyorsan hí egy szolgál.
A piktör uramnak az vala a dolga:
Hogy egy címert fessen nagy hirtelenében,
Egy lovat (a Gázsit) aranyos mezőben.

*

Örült Jancsi – vagy mit beszélék – Nagy uram,
Hisz, most már őneki nagy titulusa van.
Mert a címeréhez még ráadás is volt,
Egy Győr vármegyei falu, vagy ezer hold.
Így éltek azután boldogan, békével,
Jancsi Marcsájával, Miklós Editjével.
Nagyokat kicsinyek fel-felváltogatták,
Ezekben hát ma is élnek még az apák.

– Vége. –